

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

ĐÀO THỊ PHƯƠNG

ĐẶC ĐIỂM BÚT KÝ KIỀU VƯỢNG

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ,
VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

ĐÀO THỊ PHƯƠNG

ĐẶC ĐIỂM BÚT KÝ KIỀU VƯỢNG

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ,
VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS. CAO THỊ HỒNG

THÁI NGUYÊN - 2019

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	iii
LỜI CẢM ƠN	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
2.1.Những nghiên cứu chung về Kiều Vượng	2
2.2 Những ý kiến bàn luận về ký của Kiều Vượng.....	5
3.2. Phạm vi nghiên cứu.....	7
4. Mục đích, Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	7
4.1. Mục đích nghiên cứu.....	7
4.2 Nhiệm vụ nghiên cứu	7
4.3.Phương pháp nghiên cứu.....	7
5. Đóng góp của luận văn.....	8
6. Cấu trúc luận văn.....	8
Chương 1: THỂ KÝ TRONG SỰ NGHIỆP SÁNG TÁC CỦA KIỀU VƯỢNG.. 9	
1.1.Khái niệm ký và đặc điểm của thể loại	9
1.1.1 Khái niệm ký	9
1.1.2. Các thể loại của ký	11
1.1.3. Đặc trưng của ký	12
1.1.4 Sơ lược chung về bút ký trong thời kỳ hiện đại.....	21
1.2. Vài nét về cuộc đời và sự nghiệp văn học của Kiều Vượng.....	27
1.2.1. Cuộc đời Kiều Vượng	27
1.2.2. Sự nghiệp sáng tác của Kiều Vượng.....	30
1.3. Kiều Vượng với thể loại ký.....	33
1.3.1. Sự phong phú của các tiểu loại ký	33
1.3.2. Sự đa dạng trong đề tài.....	34
1.3.3. Vị trí thể ký trong sự nghiệp sáng tác của Kiều Vượng.....	35
Chương 2: ĐẶC ĐIỂM KÝ KIỀU VƯỢNG NHÌN TỪ PHƯƠNG DIỆN NỘI DUNG	40

2.1. Vẻ đẹp của đất và người xứ Thanh	40
2.1.1 Điều kiện tự nhiên vùng biển Thanh Hóa	40
2.1.2 Lịch sử oai hùng của vùng đất kinh đô cũ	44
2.1.3 Mảnh đất và con người xứ Thanh trong kháng chiến	49
2.1.4 Xứ Thanh từng bước phát triển trong thời kỳ đổi mới	55
2.2. Hình tượng cái tôi trần thuật trong ký Kiều Vượng.....	68
2.2.1. Khái niệm trần thuật và cái tôi trần thuật trong ký	68
2.2.2. Đặc điểm cái tôi trần thuật trong ký Kiều Vượng.....	69
2.3 Chân dung các nhà văn, nhà thơ xứ Thanh qua ký của Kiều Vượng	73
2.3.1 Nghệ thuật khắc họa chân dung	74
2.3.2 Chân dung các nhà thơ	75
2.3.3 Chân dung các nhà văn	80
Chương 3: ĐẶC ĐIỂM KÝ KIỀU VƯỢNG NHÌN TỪ PHƯƠNG DIỆN	
NGHỆ THUẬT	84
3.1. Kết cấu.....	84
3.1.1. Kết cấu theo dòng sự kiện.....	85
3.1.2. Kết cấu xuyên chuỗi theo tâm trạng, hồi tưởng	88
3.2. Kết hợp nhiều sắc thái giọng điệu.....	93
3.2.1. Giọng trữ tình, xúc động	94
3.2.2. Giọng bụi ngùi, chua xót.....	97
3.2.3 Giọng chính luận mang màu sắc báo chí	100
3.3 Nghệ thuật sử dụng ngôn từ trong bút ký Kiều Vượng	105
3.3.1 Ngôn từ giản dị đời thường	106
3.3.2 Ngôn từ mang tính khoa học chặt chẽ.....	109
KẾT LUẬN	112
TÀI LIỆU THAM KHẢO	115
PHỤ LỤC	119

LỜI CAM ĐOAN

Tôi cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 05 năm 2019

Tác giả luận văn

Đào Thị Phương

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Báo chí - Truyền thông và Văn học, Trường Đại học Khoa học, Đại học Thái Nguyên và các thầy, cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Tác giả xin bày tỏ lòng thành kính biết ơn và tiếc thương sâu sắc đến Nhà văn Kiều Vượng - người đã nhiệt tình cung cấp tư liệu cho tôi để thực hiện đề tài nhưng gần đây lâm trọng bệnh, Nhà văn đã đi xa.

Đặc biệt, tác giả xin cảm ơn sâu sắc đến PGS.TS. Cao Thị Hồng - người luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu, hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, tôi xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 05 năm 2019

Đào Thị Phương

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Trong tiến trình lịch sử phát triển của văn học Việt Nam, thể ký có những đóng góp vô cùng to lớn trong việc phản ánh chân thực đời sống xã hội. Qua thể ký, mọi mặt của cuộc sống đều được nhìn nhận bằng con mắt chân thực nhất, xuất hiện như đúng “bản ngã” mà nó vốn có. Giữa cuộc sống đầy biến động, khi hệ thống công nghệ thông tin, báo chí ngày càng phát triển, thể ký lại càng có nhiều mảnh đất để vùng vẫy.

Ở Việt Nam, ký ra đời từ cuối thế kỷ XVIII - đầu thế kỷ XIX, khi đời sống xã hội bắt đầu thay đổi đặc biệt là sự ra đời của báo chí đánh dấu bước chuyển biến trong xã hội. Văn học bước qua những rào cản của Nho giáo để đi sâu vào việc tìm hiểu và phản ánh các lĩnh vực văn hóa – xã hội, đấu tranh chống cường quyền, phong kiến, thể ký ra đời từ đó. Đến sau cách mạng tháng Tám, thể loại ký giữ một vai trò cực kỳ quan trọng trong việc phản ánh chân thực hiện thực của xã hội, sự tàn bạo của thực dân đè nặng lên đất nước ta lúc bấy giờ. Nhiều tác phẩm ký ra đời góp phần tạo nên sự đa dạng phong phú cho văn học giai đoạn này. Với đặc điểm chính là “không hư cấu”, ký phản ánh theo đúng bản ngã của cuộc sống càng chứng tỏ vai trò vị trí của mình trong sự phát triển của văn học nghệ thuật lúc bấy giờ.

1.2 Kiều Vượng sáng tác nhiều tác phẩm trên nhiều thể loại, với thể loại nào ông cũng có những thành công nhất định, thành công nhất phải kể đến ký của ông. Đến với bút ký, Kiều Vượng được nói thật lòng mình với những điều “mắt thấy, tai nghe”. Những hiện thực bộn bề của cuộc sống từ trong chiến tranh và cuộc sống đổi mới đều được Kiều Vượng trân trọng trong những trang viết của mình. Những mất mát hy sinh của đồng đội đến những đổi thay của quê hương trên con đường đổi mới đều được nhà văn thể hiện rất sinh động. Sự tàn bạo của chiến tranh đã cứa vào đất xứ Thanh một vết thương khó lành, đến khi hòa bình lập lại thì sự tàn phá của thiên nhiên để lại cho quê

huong “*Nơi mẹ đẻ ra tôi*” những tổn thất, những mất mát vô cùng to lớn. Với Kiều Vượng, chỉ khi đến với ký, ông mới được nói thật với lòng mình trước những vết thương lòng ấy.

1.3 Những năm gần đây, các tác phẩm của nhà văn Kiều Vượng dành được rất nhiều sự quan tâm từ phía độc giả cũng như giới phê bình trong nước. Nhiều bài viết, nhận xét về tác phẩm của Kiều Vượng trên văn đàn văn học. Tuy vậy, chưa có một công trình nào mang tính nghiên cứu chuyên sâu về bút ký Kiều Vượng. Có chăng cũng chỉ là những bài nhận xét điểm sách, chưa đi sâu vào việc tìm hiểu về đặc điểm bút ký của Kiều Vượng. Vì vậy, việc nghiên cứu về đặc điểm bút ký Kiều Vượng vẫn còn là mảnh đất mới mẻ và lạ lẫm cho các nhà nghiên cứu.

Từ những lý do trên, chúng tôi chọn đề tài “*Đặc điểm bút ký Kiều Vượng*” làm đề tài luận văn của mình.

2. Lịch sử vấn đề

Với 30 năm cầm bút, Kiều Vượng đã dành được rất nhiều sự quan tâm của nhiều độc giả và các nghiên cứu phê bình trong nước trên nhiều trang tạp chí, báo in, báo điện tử song những nhận định, đánh giá và sự đóng góp của họ mới chỉ dừng lại ở một vài khía cạnh hoặc chỉ là những nhận xét điểm sách về các tác phẩm của Kiều Vượng như Lê Xuân Soan, Chu Lai, Lê Thị Bình, Hoàng Thị Anh...

2.1. Những nghiên cứu chung về Kiều Vượng

Lê Xuân Soan với bài viết “*Kiều Vượng – một đời lính một đời văn*” đã nhận xét: “*Với 20 năm là chiến sĩ trên mặt trận Thanh niên xung phong và 30 năm cầm bút, Kiều Vượng đã sống cuộc sống phong phú của một đời lính và một đời văn...Kiều Vượng là nhà văn của xứ Thanh, nhà văn của những con đường dòng sông khu IV, nhà văn của Thanh niên xung phong.*” [6,42]. Trong bài viết của mình, Lê Xuân Soan có điểm qua những tác phẩm của nhà văn Kiều Vượng trong đó có bút ký với nhận định: “*Ký của Kiều Vượng hay hơn ở những bài viết về mặt trái hiện thực cuộc sống hôm nay*”.[42]

Theo Lê Thị Bình trong bài viết *“Những con đường – những cuộc đời”* có một vài cảm nhận khi đọc tập ký cùng tên của Kiều Vượng có đánh giá cao về hình ảnh mà Kiều Vượng sử dụng *“con đường quá đỗi thân thuộc trong tác phẩm”* đến những mảnh đời bất hạnh như cô giáo Liên, Thuần, một cô Sầm lam lũ... khiến cho người đọc cảm thấy *“thật đau và thật cảm động”*.

Bài viết *“Vùng trời thủng” Bản tráng ca Thanh niên xung phong* đăng trên báo Thanh Hóa điện tử ngày 20/10/2016 của tác giả Hoàng Thị Anh khẳng định: *“Với cách viết mang nhiều chất tự sự khiến khi đọc “Vùng trời thủng”, bạn đọc có cảm giác như đang được hiện diện cùng đoàn người đi mở đường ở những cánh rừng... ông viết như để trả một món nợ với ký ức, với đồng đội và bạn bè, những người đã ngã xuống con đường, máu của họ đã tan vào đất cho tương lai tươi sáng. Bằng tài năng văn chương và trải nghiệm thực tế, tất cả đã làm nên bản tráng ca thanh niên xung phong với tình yêu nước thiết tha của tuổi trẻ và khát vọng được cống hiến tuổi thanh xuân cho ngày hòa bình, độc lập.”* [3;3]. Hoàng Thị Anh đã một phần đi vào việc nhận định về ký của Kiều Vượng qua bút ký *Vùng trời thủng*, tác phẩm là món ăn tinh thần mà Kiều Vượng trả nợ ân tình những người lính, người đồng đội một thời đã xa vắng của mình. Cảm nhận được ý chí và tinh thần chiến đấu của những người thanh niên xung phong thời ấy.

Bài viết *Máy vấn đề thời sự văn học và chân dung Thanh Hóa* của tác giả Trịnh Trọng Nam (năm 2012) đăng trên trang sở giáo dục và đào tạo Thanh Hóa có trang viết về nhà văn Kiều Vượng – nhà văn tráng kiện và trải nghiệm. Trịnh Trọng Nam khẳng định tài hoa và cách mà Kiều Vượng tôn vinh các tài năng của các hội viên Hội văn học tỉnh Thanh Hóa như Kiều Loan, Nguyễn Duy, Lê Đại Thanh, Nam Mộc... Bên cạnh đó, tác giả còn đánh giá cao tài năng của nhà văn Kiều Vượng *“Như con tầm nhả tơ, như con ong chăm chỉ dâng mật ngọt cho đời. Còn sức khỏe, ông còn cống hiến. Tôi sợ ngày mai, sức tráng kiện cũng đi theo quy luật của đời người và số phận. Không biết khoảng trống đó ai sẽ thay thế ông được”*.

Trong Tuần Báo Văn Nghệ TP.HCM số 409 có bài viết *Máy vấn đề văn học từ hội nghị Tam Đảo* trong các ngày 24, 25, 26/06/2016 có tranh luận về cách viết văn của Kiều Vượng, khẳng định tài năng và khả năng viết truyện của Kiều Vượng thu hút người đọc ở tính chân thực của các tác phẩm nó thu hút bạn đọc gần xa ngay từ khi tác phẩm mới ra lò. Còn về khả năng sáng tạo của Kiều thì khỏi phải bàn cãi “*Bình thường Kiều Vượng dị nhân rồi. Mà trong sáng tạo văn chương, anh siêu nhân thế. Ai dám cả gan bình luận các siêu nhân siêu vật như chân sút của Dương Thị văn sĩ, như trảo nha, nhục thiết của Kiều văn sĩ!*”.

Trên trang thông tin điện tử Hội khuyến học Huyện Quảng Xương có bài viết *Via quặng Kiều Vượng* của Nguyễn Hữu Ngôn đăng ngày 17/05/2017 có viết “*Con người và văn chương Kiều Vượng như via quặng ẩn chứa, phô bày bao sự tinh túy, sự phong phú giàu có và cả sự phức tạp, thô ráp. Trước mắt tôi via quặng ấy cần được khai thác khám phá và tìm hiểu, với tôi cần hơn là sự chín muồi của cảm xúc và hiểu biết, học thuật, với kiến văn nhiều hạn chế chỉ xin tâm sự đôi điều về anh trong vai bạn đọc yêu sách, mê văn chương, ưa sự giàu có của trang sách.*” Với bài viết này càng một lần nữa khẳng định tài năng sáng tác văn chương của nhà văn Kiều Vượng, trong tác phẩm của ông luôn đầy rẫy những sự thật hiển nhiên mà ít có tác giả nào giám chạm đến. Ông va chạm và đi sâu vào từng mảnh đất, con người nơi ấy tạo cho lời văn ông như tự nói chuyện với độc giả của mình.

Chu Lai với bài viết “*Sự trần trụi của trung thành*” trên Tạp chí xứ Thanh đăng ngày 22/10/2016 có nhận xét khi đọc tác phẩm *Hoài niệm những dòng sông* của nhà văn Kiều Vượng, tác phẩm của Kiều Vượng chân thực sống động “*nó thật như hương vị đất đai rom rạ tro trấu, khét như mùi diêm sinh lưu huỳnh trộn ngào trong bom đạn và tanh lợm như mùi thi thể người khi đang phân hủy trong rừng sâu, trên bến bãi*”, về nghệ thuật của tác phẩm “*không trau chuốt, đánh bóng, làm duyên, bóng trâm vít vồng mà từng câu*